

ДОШКІЛЬНЕ ВИХОВАННЯ

12

«РАДЯНСЬКА ШКОЛА»

1959

а може в підготовчих класах при школах, на спеціальних заняттях потрібно готувати дитину до письма.

Але педагогічна наука поки що не дає відповіді на запитання, як це робити.

В нашій області деякі дитячі садки мають невеликий досвід роботи по підготовці дітей до письма. Але у кожного форми і методи цієї роботи різні, хоча результати у всіх поки що позитивні.

В дитячих садках № 10 і № 6 м. Сімферополя вихователі тт. Кайкова, Сташкова проводили з дітьми вправи по викладанню фігур з папачок на столах по таблицях, вправи в зошитах — малювання геометричних форм, правильне розташування їх, вправи в межах клітинки і т. п.

Вправи ці розраховані на розвиток зорової пам'яті, просторових понять і уявлень (право, ліво, вни-

зу, зверху), на точне виконання словесних вказівок вихователя, на розвиток слухової уваги.

Цю роботу вони проводили частково перед заняттям з лічби і малювання, і тривала вона 7—8 хвилин.

Ми переконалися, що добра постановка навчання і виховання дітей в дошкільному віці, здійснення наступності в роботі дитячого садка і школи дає потрібні результати готовності дитини до школи і є основою успішного оволодіння нею шкільної програми.

Необхідно встановити чітку систему виховання і навчання дітей на всіх вікових ступенях, забезпечити справжню наступність в роботі дитячого садка і школи. Потрібно внести ясність в питання підготовки дитини до навчання грамоти, розробити програму, яка б була єдиною для дитячого садка і сім'ї в підготовці дитини до навчання в школі.

Навчання шестиліток елементів грамоти

К. АЛЕКСЕЄВА,

інспектор управління шкіл і дитячих установ Міністерства освіти Латвійської РСР

Не випадково питання підготовки дітей дошкільного віку до школи останнім часом особливо хвилює вчителів, вихователів і батьків. Успішне проходження програми першого класу вимагає від дітей, які вступають у школу, певної готовності до навчання. У латвійських сім'ях стало традицією віддавати дітей до школи вже із знанням елементів грамоти, певним умінням читати, писати й лічити. Посилаючи дошкільників у дитячий садок, батьки з жалем відмічали, що тут така підготовка майже відсутня. Вихователі пояснювали їм, що ця підготовка здійснюється всією системою роботи дитячого садка, починаючи вже з молодшої групи. І все ж вихованці дитячих садків приходили до школи без знання елементів грамоти, тоді як діти з сім'ї уміли в більшості якось писати й читати.

У 1948 році ми почали експериментальну роботу по навчанню ді-

тей-шестиліток елементів грамоти, організувавши таке навчання в 25 дитячих садках Риги. Вихователі, завідувачі та методисти, які проводили потім спостереження за навчанням цих дітей грамоти в школах, переконалися, що планомірна й систематична підготовка дошкільників у дитячому садку дала позитивний результат, діти почували себе в класі впевнено, спокійно, легко справлялися із завданнями вчителів.

Були певні навички і в дітей, які прийшли з сім'ї, але більшість з них навчалася під керівництвом бабусь та дідів за старовинним буквоскладальним методом. Багато з них знали літери, але не могли читати. Окремі діти вдавалися до дворазового буквеного читання, а частина їх, мабуть, навчалася за методом цілих слів і читала за здогадом.

Ми прийшли до висновку, що необхідно видати єдину для дитячих

садків та сім'ї азбуку, щоб забезпечити хоч приблизно однакову підготовку майбутніх школярів і тим допомогти вчителям перших класів. У наступному році Міністерством освіти республіки була затверджена «Азбука», яка незабаром вийшла з друку. Вона допомагала навчити дітей дошкільного віку читання й письма, а також лічби, давала можливість розрізняти цифри і навчитися додавати в межах першого десятка. В «Азбучі» було багато яскравих ілюстрацій, а в додатку до неї — таблички для вирізування. Книга здобула широке визнання.

Розуміючи, що навчання грамоти ґрунтується на розвитку слуху, зору, пам'яті, вихователі звертали увагу дітей на звуки в природі, виховували спостережливість, увагу, інтерес до навколишнього життя; вчили дошкільників вслуховуватися в шум вітру, дощу, шелест сухого листя восени тощо.

Працюючи над звуковою культурою мови дітей, вихователі прагнули навчити їх не тільки чути звуки, а й відтворювати їх. Проводилися дидактичні ігри «Угадай, хто як кричить», «Дізнайся, чим подзвонили», «Хто кликав», «Про що говорить наша вулиця», «Вимови почутий звук» та ін.

Водночас проводили велику роботу по опануванню дітьми правильної вимови звуків: боротьба з гаркавістю, шепелявістю, заїканням, заміною і випадінням звуків, що дуже важливо для успішного навчання в школі. Недоліки у звуковимові заважають, зокрема, звуковому аналізу. Діти звичайно пишуть так, як говорять. Коли дитина говорить, наприклад, «В сату лосли світи» («В саду росли цветы»), то про яку звукову культуру тут може йти мова? Така дитина не справиться і з основами письма.

У 1951 році дошкільний кабінет республіканського інституту удосконалення вчителів розіслав на допомогу вихователям дитячих садків «Завдання для роботи з дітьми, які йдуть з дитячого садка в школу». В них передбачалося двічі на тиждень

проводити заняття по засвоєнню дітьми елементів грамоти — читання й письма. Ці завдання схвально зустріли всі вихователі дитячих садків. Багато батьків також висловили нам свою вдячність. Вихователі в своїх звітах підкреслювали великий інтерес дітей до цих занять. Дошкільники гордилися, що й вони навчаються грамоти і успішно засвоюють матеріал.

Багато вчителів почали схвально відзиватися про підготовку до школи вихованців дитячих садків. Одночасно було посилено зв'язок дитячого садка із школою. Вихователів старших груп хвилювала відсутність наступності в роботі, що виражалась хоча б у тому, що школа приділяла недостатньо уваги санітарно-гігієнічним навичкам, здобутим дітьми у дитячому садку. Так, першокласники снідали під час перерви, не помивши рук. У школі мало дбали про естетичне оформлення класу тощо.

Міністерство освіти республіки заслухало в 1953 році на засіданні колегії питання «Про наступність в роботі дитячого садка і школи». Колегія відмітила, що потрібної наступності в роботі між цими ланками народної освіти немає — як у програмах, так і в методах. Відчувався різкий перехід у вимогах до дітей у дошкільній установі та школі, перерви не використовувалися для відпочинку школярів, що негативно позначалося на продуктивності занять. Труднощі в роботі вчителів обумовлювалися різницею у підготовці дітей, що приходили в школу. Тому колегія Міністерства освіти зобов'язала усіх завідуючих відділами народної освіти та директорів шкіл систематично під час канікул, бажано навесні, збирати дошкільників, які у нинішньому році підуть до школи, для попереднього знайомства з ними і спеціальної підготовки їх до шкільного навчання.

Після цього рішення колегії питанням підготовки дітей до школи почали займатися усі дитячі садки.

Було розроблено відповідний методичний лист, інститут удоскона-

лення вчителів провів курси вихователів старших груп. На цих курсах серйозну увагу було приділено охороні здоров'я і правильному фізичному розвитку дітей, зокрема, поза на заняттях, використання світлової площі і т. д.

Дещо змінилося оформлення старших груп. Діти мали змогу частіше бачити графічне зображення букв, замість картинок на вішалках з'явилися імена дітей. В іграх використовувалися написи «Пошта», «Магазин», «Каса», «Школа» тощо. Були виготовлені саморобні іграшки — «Підбери картинки до букви», «Хто як кричить» та ін.

В основу навчання письма було покладено звуковий аналітико-синтетичний метод, розроблений видатними російськими методистами В. П. Вахтеровим та Б. А. Фльоровим.

Щороку в старшу групу переходили нові вихователі, і ми проводили з ними семінари-практикуми. У навчальний план Ризького дошкільного педагогічного училища було включено «Методику навчання грамоти дітей-шестиліток».

В однокласних дитячих садках ця робота проводилася лише з вихованцями, які мали йти до школи.

Підготовка дітей до навчання грамоти. Програма цього періоду навчання передбачає: дати дитині поняття про те, що ми розмовляємо реченнями; учитися складати речення, наприклад, про іграшку, предмет, про товариша і його дії. Розуміти, що речення складаються із слів, рахувати слова в реченні. Знати, що речення бувають з двох, трьох, чотирьох і більше слів, що слова поділяються на частини — склади. Далі синтез, сполучення складів у слова, а слів у речення.

Ось кілька занять цього періоду.

Заняття № 1

Ознайомлення зі школою

Після екскурсії до школи і бесіди за картинкою «В класі» вихователька проводить бесіду порівнювального характеру. Програмний зміст: виявити, які враження лишилися у дітей про школу; уміти по-

рівняти групу з класом, працю вихователя з працею вчителя. Виховати інтерес до школи і бажання вчитися.

Хід заняття:

— Діти, сьогодні поговоримо про те, що ви бачили в школі. (Розповіді чотирьох-п'яти вихованців).

— Як називається кімната, в якій ви знаходитесь? А як у школі називається кімната, в якій вчать діти?

— На чому сидите і працюєте ви в групі? А школярі? Що ще є в класі?

— Як звуть людину, яка працює з дітьми в дитячому садку? Чого навчає дітей вихователька? А хто навчає школярів?

— Ви гарно розповідали, а зараз послухайте, що я вам розповім.

«Наша країна велика. Щоб об'їхати її, треба їхати поїздом, летіти літаком, плити на кораблі, їхати навіть на оленях і собаках. І не один день, а багато. І в кожному місті та селі є дитячі садки, школи. Всі діти, яким минуло шість років, мріють швидше піти до школи. У школі вони дізнаються багато цікавого, навчаються читати й писати. Ось і вам хочеться піти до школи — у формі, з ранцем. Щоб стати хорошими школярами, треба навчитися складати оповідання, лічити, малювати. Я й навчу вас писати і читати. Хотите? (Відповідь). Дуже добре, тоді вам легше буде вчитися в школі».

Заняття № 3

Складання речення про іграшку

Програмний зміст: знати, що ми розмовляємо реченнями. Вчити уважно слухати і відповідати на запитання.

Матеріал: кольоровий м'яч, пірамідка, лялька, машина, ведмедик.

Хід заняття:

Пропоную дітям вибрати іграшку, назвати її і розповісти все, що вони знають про неї. Наприклад, дитина вибирає м'яч. Запитую: що ти вибрав? (Відповідь). Якого кольору м'яч? (Відповідь).

Звертаю увагу дітей на те, яке хороше речення про м'яч сказав Юра. З чого зроблений м'яч? (Відповідь). Пропоную дітям повторити речення «М'яч зроблений з гуми». Як з ним можна гратися? Що можна сказати про м'яч? Окремі речення пропоную повторити усім разом.

Подібно до цього складаємо речення про інші іграшки.

Наприкінці вихователька підводить дітей до висновку, що люди розмовляють реченнями. «І ми сьогодні складали речення про іграшки». Діти повторюють ці речення.

Заняття № 7

Складання речень про товариша і його дії

Програмний зміст: закріпити знання дітей про те, що ми розмовляємо реченнями. У реченні може бути два, три і більше слів. Для аналізу вибираю речення без прийменника і сполучника.

Хід заняття:

— Діти, сьогодні ми будемо складати речення про наших дітей. Що ми будемо робити на занятті? (Відповідь).

— Хай до мене підійде Наташа. А ви всі подумайте, що можна сказати про неї. (Запитую трьох-чотирьох дітей).

— Наташа стоїть... Наташа хороша дівчинка... У Наташі червоне плаття...

— Хороші речення придумали ви про Наташу. Згадаємо перше речення. Повторимо його всі.

Пропоную дітям уважно послухати і полічити, скільки в ньому слів. Чітко повторюю речення сама: «Наташа стоїть».

Потім запитую: яке слово перше? яке друге?

Так викликаю трьох-чотирьох вихованців і пропоную придумати речення про них та про їхні дії. Вибираю для аналізу речення без прийменника і сполучника.

Наприкінці заняття робимо висновок, що ми розмовляємо реченнями, а речення складаються з слів. Можуть бути речення з двох, трьох і більше слів.

Так практичним шляхом діти виділяють з мови і самостійно складають речення, поділяють речення на слова, а слова на склади. Оскільки склад — явище фізіологічне і полягає у видиханні повітря, діти легко звикають лічити кількість видихальних поштовхів при вимовлянні слів і швидко дізнаються, скільки складів у слові.

Для аналізу ми брали спочатку двоскладові слова, потім трискладові і, нарешті, однокладові. Останні виявилися для дітей найважчими.

Заняття № 17

Поділ слів на частини — склади

Програмний зміст: складання речень, поділ їх на слова; учити поділяти слово на частини — склади.

Хід заняття:

Складання дітьми речень. Поділ речення на слова. Вибираю двоскладові слова. Наприклад: *ма-ма, ру-ка, на-ша, Ми-ша* тощо. Дітям пропонують послухати, як треба вимовити слово, на скільки частин це слово поділяється.

При поділі слів на частини-склади використовую такі прийоми:

а) прикладання кисті руки до підборіддя (скільки раз опуститься нижня щелепа, стільки частин—складів—у слові);

б) відбивання рукою (помахом руки) кожного складу.

Потім пропоную вихованцям придумати імена дітей, які діляться на склади. Після кожного аналізу переходимо до синтезу — сполучення складів у слово, слів — у речення.

Підготовка до письма.

Письмо — складний процес, який вимагає від вихователя безперервного контролю. При письмі необхідно викликати активність та інтерес дитини до цих вправ. Слід пам'ятати, що успішно справившись з першими письмовими завданнями, дитина гордиться успіхами, починає вірити у свої сили і охоче береться за розв'язання більш складних завдань. У неї розвивається уважне ставлення до вказівок вихователя і бажання ретельно виконати завдання. Ось чому необхідно приділяти особливу увагу першим вправам, їх чіткості, ясності, показові і вправам, що розвивають кисть руки.

Треба серйозно продумати при цьому зручність і розміщення робочих столів, їх розміри. Стільці добираємо так, щоб ноги дитини, яка сидить, опиралися на підлогу всією ступнею під прямим кутом.

Навчання дітей письма починається з ознайомлення їх з технічними правилами, що стосуються пози, положення рук, зошита. Треба слідкувати, щоб правильну позу діти зберігали до кінця занять, щоб це стало звичкою. Під час занять руці дитини надається можливість відпочити, щоб уникнути довготривалого напруження пальців, кисті, передпліччя й плеча.

Для підготовки руки вихователі давали дошкільникам декоративне малювання. Малювали фарбами тонку і товсту лінію, звивисту (хвилясту) лінію, пунктирну (дош), знайомили дітей з такими поняттями, як лінія, на лінії, під лінією, поміж лініями.

Заняття № 2

Вирізування і наклеювання на лінії

Програмний зміст: учити дітей бачити лінію, вміти красиво, точно наклеїти, учити вирізувати нескладні симетричні форми.

Методичні прийоми. Повісивши зразок, пояснюю, що треба зробити на занятті. Показую прийом вирізування. Здійснюю індивідуальний підхід до вихованців. Роблю аналіз дитячих робіт.

Таким чином виконуємо кілька вправ. Діти наклеюють вирізані предмети (посуд, овочі, іграшки) на лінію.

Потім проводимо вправи — наклеювання вирізаних різних предметів під лінією. Під

час цих вправ ми пропонували дітям малювати на лінії, під лінією. Вже після того, як дошкільники засвоюють поняття *на лінії, під лінією*, даємо малювати закладки для книг, малювання між двома лініями, заштриховуємо плетений кошик вертикальною та горизонтальною лініями, штрихуємо косюю лінією рамку, дах будинку і т. д.

Заняття № 8

Штриховка кошика.

Програмний зміст. Уміти в межах двох ліній проводити вертикальну лінію згори вниз і горизонтальну зліва направо.

Методичні прийоми. Показ готового зразка — кошик з нанесеними на ньому клітинками. Показують послідовність роботи. Пояснюють, що на заготовленому для кожного вихованця кошику треба спочатку штрихувати через одну клітинку горизонтальною лінією зліва направо червоним олівцем, а потім вертикальною лінією згори вниз пропущені клітинки, не виходячи за межі лінійок. Треба старатися, щоб усі лінії були однаковими. Здійснюючи контроль за роботою кожного вихованця, звертають увагу на рівність ліній. Раджу сміливо вести лінію, не відриваючи руки від паперу, а не малювати. Аналізують роботи разом з дітьми.

Заняття № 14

Штриховка геометричних фігур (трикутника, квадрата)

Програмний зміст: уміння вести лінію згори вниз, не виходячи за межі лінійки; лінії опускати на однаковій відстані.

Потім вправляємо кисть руки в малюванні квітки (за Фльоріною), завитків, півовалу на таких формах, як черепичний дах, луска риби тощо, і включаємо ці елементи в декоративне малювання фарбами.

Заняття № 20

Штриховка соснової шишки

Програмний зміст: Учити правильно проводити напівовальну лінію зліва направо. Правильно тримати аркуш. Олівець тримати на відстані двох з половиною-трьох сантиметрів від загостреного кінця. Уміти напівкруглою лінією малювати однакову луску зліва направо, другий і наступні ряди починати з середини верхньої луски до середини наступної.

Заняття № 22

Штриховка контура риби

Програмний зміст: Уміти напівкруглою лінією заштрихувати лускою форму риби. Вести лінію згори вниз. Правильно з'єднувати окремі лусочки: кожна лусочка наступного ряду з'єднує дві попереднього. Учити дітей проводити кожен лусочку, не відриваючи олівця. Хвіст і плавці штрихувати вертикальними і похилими лініями.

Після таких попередніх вправ на

аркушах паперу дітей знайомлять із зошитом: обкладинкою, аркушами, сторінками, кутами, початком і кінцем, лівою й правою стороною, рядком. Потім вони пишуть крапки, палички, палички із закругленнями вниз, вгорі гачок, овал.

Знайомство із звуком і буквою. Коли проведено попередню роботу по розбору речення і підготовлено руку до письма, вихователі переходять до виділення із складу звука, дають дітям поняття про те, що звук чуємо, вимовляємо, а букву бачимо, пишемо.

Заняття № 31

Знайомство дітей із звуком і друкованою літерою «А»

Програмний зміст: знати, що звук чуємо, а букву бачимо.

Приготувати наборне полотно, букви, картинки, будильник. Діти сідають за столами так, щоб усім було добре видно дошку.

Хід заняття:

— Діти, сьогодні я вам щось принесла (показую пакет). Щоб відгадати, що тут, треба сидіти дуже тихо і уважно слухати. Хто почує, хай піднесе руку і скаже мені на вухо, який звук він почує.

Вислухують відповіді.

— А чому ви думаєте, що тут годинник? Який звук ти почув? А ти? А ти? (Опитують 4—5 дітей).

— Правильно, діти, тут годинник. (Відкриваю пакунок, пропоную усім послухати). А який звук чуємо ми, коли йде поїзд? (Відповідь). Який звук чуємо, коли дме сильний вітер? Як нявкає котик? Як ірже кінь?

— Молодці, умієте добре слухати і добре передавати звуки. Наступного разу я вас запитаю про інше, а зараз пограємося. Я буду лікарем. До кого я підійду, той широко розкриває рота і говорить «а». (Перевіряю усіх дітей). А тепер всі разом скажіть «а». Всі здорові і рот гарно відкриває, а зараз подивіться, як я це робитиму. (Вимовляю звук «а»). Заплющіть очі та послухайте. Який звук ви чуєте? (Вимовляю «а»). Правильно, всі ви чули звук «а». Давайте разом скажемо «а».

Сьогодні ми дізналися про звук «а». Звуки ми чуємо, вимовляємо. Придумайте слова, які починаються з цього звука. (Якщо діти не можуть, показую картинки: автобус, абажур тощо). Назвіть імена, які починаються звуком «а» (Аня, Алік, Андрійко та ін.).

— А хто бачив літеру «А»? (Відповідь). Показую велику друковану літеру «А» і ставлю на наборне полотно.

— Заплющьте очі. Ви бачите літеру? Ні. Отже, звук ми чуємо, а літеру бачимо. Знайдіть літеру «А» в кубиках, в написах у книзі.

— Діти, про що ви сьогодні дізналися на занятті? (Відповідь). Правильно, ви дізналися про звуки, вимовляли їх, дізналися про новий звук «а» та літеру «А». Звук ми чуємо і вимовляємо, а літеру бачимо.

Заняття № 53

Знайомство із звуком і літерою «М»

Програмний зміст: повторити раніше пройдені звуки і літери, скласти слова; ознайомитись із звуком і літерою «М».

Хід заняття. Діти, сьогодні ви будете готуватися до школи. Придумайте речення про нашу групу. (Відповіді двох-трьох вихованців). Скільки слів у реченні? Придумайте речення з трьох слів. Придумайте слова, які починаються звуком «а». (Відповіді). А тепер — звуком «у».

— Покажіть мені літери «А» та «У». Складіть слово «АУ». Прочитайте це слово хором. Складіть слово «УА». Прочитайте його хором.

— А тепер послушайте казку «Колобок». (Розповідаю казку).

Діти, що зробила лисичка з колобком? (Відповідь). Як вона його з'їла? (Відповідь).

— Правильно «ам» — і проковтнула. Послухайте уважно, з яких звуків складається слово «ам».

— Який перший звук у цьому слові? Який другий? Правильно. А щоб усі діти могли прочитати це слово, його можна скласти з літер. Яку першу літеру треба поставити? Яку другу? Тепер прочитайте всі разом «ам». Гарно придивіться до літери «М», як вона надрукована в книгах. А тепер візьміть з конверта літеру «М» і добре її роздивіться. Складіть слово «ам». Прочитайте.

— Про який новий звук ми сьогодні дізналися? Про яку нову літеру? Правильно, дізналися про звук «М» і літеру «М», навчилися складати слово з цим звуком.

Починаємо навчання елементів читання і письма з двобуквених слів з оберненим складом. Вивчаю-

ться літери «а», «у», «х», «о». Складаємо й пишемо слова «ау», «уа», «ах», «ох», «ух». Далі йде читання й письмо слів з прямим складом. Вивчаються звуки і літери «м», «ш», «р», «с», а потім вже читання і письмо трибуквених слів з голосною в середині. При цьому аналіз і синтез завжди проводиться на одному й тому ж матеріалі.

Вивчивши перші вісім-десять літер, дитина може складати, читати й писати кілька десятків слів. Таке коло завдань, якими повинна оволодіти у нас дитина при переході до школи.

Незважаючи на багаторічний досвід роботи по навчанню дітей елементів грамоти, у нас було багато хиб; немало серйозних питань не розв'язано й досі. Дуже хвилюють нас питання створення необхідних умов для навчання дітей письма. Не у всіх дитячих садках є двомісні столи. Діти довго пишуть олівцем, тому у них виробляється неправильна навичка письма. Перейшовши до школи, вони неохайно пишуть чорнилом.

Проведена робота по навчанню дітей елементів грамоти дає нам можливість зробити такі висновки:

Діти-шестилітки цілком підготовлені до засвоєння перших елементів грамоти.

Доцільно перенести добукварний період у дитячі садки. Треба переглянути питання письма олівцем в умовах дитячого садка, створити буквар для дитячого садка. Необхідно видати єдину методiku для роботи з шестилітками для вчителів, вихователів та батьків.

Підготовка дітей до оволодіння технікою письма

Н. КУЗЬМІНА,

вихователька дитячого садка № 38, м. Харків

Питання підготовки руки дитини до письма останнім часом почало мене особливо цікавити. Раніше, приділяючи велику увагу зображувальній діяльності дошкільни-

ка, я вважала, що досить навчити дитину впевнено малювати декоративний узор з застосуванням штриховки, і вона в майбутньому швидко оволодіє письмом. Ознайо-